

DE DOMPHOORN

TIJDSCHRIFT VAN NATUUR- EN VOGELWACHT DE VIJFHEERENLANDEN

NR.: 4

55e jaargang DECEMBER 2021

DE DOMPHOORN

Driemaandelijkse uitgave van
Natuur- en Vogelwacht
De Vijfheerenlanden

Nr. 4 55e jaargang DECEMBER 2021

Redactie:

Dhr. D. Kerkhof,
Vianen

Mevr. J. Lemcke,
Schoonrewoerd

Redactieadres:

dkerkhof@xs4all.nl
06-51042553

Sponsors:

Autobedrijf Van Zessen
Lexmond

Van de Scheur Logistiek
Vianen

Case Electronics
Arkel

Bankrekeningnummers:

Voor contributie:
NL 07 INGB 0001 4752 64

Voor fruit en producten uit
de Groene Winkel:
NL 57 RABO 0301 9643 94

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden door het ingevulde aanmeldingsformulier te sturen naar de ledenadministratie via ons adres: Overboeicop 15, 4145 NN Schoonrewoerd of dit, tijdens openingsuren, af te geven in ons verenigingsgebouw De Schaapskooi. Aanmelden kan ook via onze website www.natuurcentrum.nl

Adreswijzigingen en opzeggingen dienen schriftelijk kenbaar gemaakt te worden aan de ledenadministratie via ons postadres, hierboven vermeld, of via het e-mailadres: info@natuurcentrum.nl

Het verenigingsjaar is gelijk aan het kalenderjaar. Eventuele opzeggingen dienen uiterlijk 1 november voorafgaand aan het beoogde jaar bij de ledenadministratie gemeld te worden.

De contributie

 bedraagt minimaal:

- voor jeugdleden tot 16 jaar	€ 6,25
- voor leden	€ 12,50
- voor leden die ook
<i>Het Vogeljaar</i> ontvangen	€ 25,50

Uiterste inleverdata kopij

 DompHoorn bij de redactie

voorjaarsnummer	20 februari
zomernummer	20 mei
herfstnummer	20 augustus
winternummer	20 november

Aanwijzingen voor auteurs

De Dompfoorn is bedoeld voor verenigings- en werkgroepnieuws, excursieverslagen en artikelen over natuur en landschap en het beheer en behoud daarvan. De nadruk ligt sterk op De Vijfheerenlanden.

Teksten graag als platte tekst aanleveren in een gangbaar tekstprogramma, zoals Word. Bijschriften bij foto's en tabellen liefst aan het eind van de tekst plaatsen; in de tekst zelf alleen de nummers van foto's en tabellen vermelden op de gewenste plek. Tabellen bij voorkeur los aanleveren als Excelbestand.

Foto's moeten van goede kwaliteit zijn en los (dus niet in de tekst) aangeleverd worden in hoge resolutie: minimaal 250 dpi, liever 300 dpi of meer. In byte: 1-4 MB.

De redactie kan een artikel inkorten of formuleringen wijzigen t.b.v. de leesbaarheid.

INHOUDSOPGAVE

02	Van de bestuurstafel	14	Aandacht voor <i>Asio otus</i> , de ransuil
03	Expositie Lineke Speksnijder	16	Activiteitenoverzicht
04	Verslag Texel-excursie oktober 2021	18	<i>An American in Holland</i>
09	Expositie Riet Stevens (vanaf 2 februari)	21	Hoogstamfruitsappen van nieuwe oogst leverbaar
10	Activiteiten voor de jeugd	22	Presentatieavonden januari-maart 2022
10	Verslag van Vogelclub de Wielewaal	32	Afstammelingen van dinosaurussen
12	Boekbespreking: Wandeldagboeken Jac. P. Thijsse		

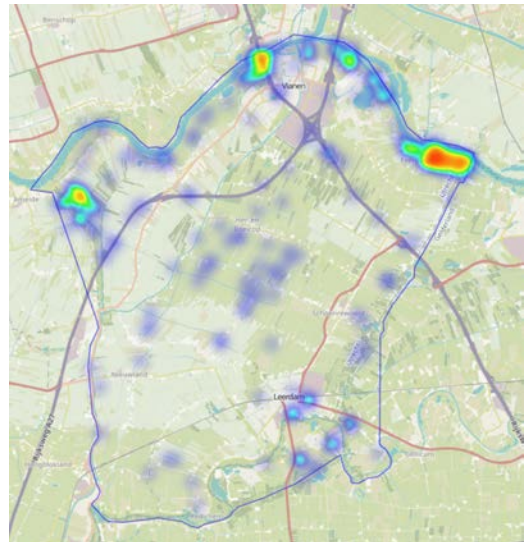
Omslag: Oude Lekbrug en bermsloot met waterviolier.

Foto: Dick Kerkhof.

De sloot op deze foto is tegenwoordig veel droger, als gevolg van het steeds verder dalende gemiddelde peil van de Lek. Af en toe zit er nog een beetje waterviolier in.

De Lekbrug, sinds kort verdwenen, was altijd in trek bij kauwen, die ook broedden in de boog, en torenvalken, die broedden in de onderbouw van de aanbrug.

Het kaartje hiernaast is een 'heat map' van waarnemingen van de slechtvalk. Die broedt op de tv-mast (Gerbrandytoren) in IJsselstein, maar werd ook vaak gezien bij de Lekbrug. De hotspots bij Everdingen en de Zouweboezem zijn zeker deels een waarnemerseffect, al zitten hier natuurlijk ook veel prooien waar slechtvalken op afkomen. De Lekbrug scoort veel hoger dan andere delen van de A2 en de A27, daar moet Falco peregrinus dus een echte voorkeur voor gehad hebben.

Openingstijden van Natuurcentrum De Schaapskooi In het winterseizoen:

Op donderdag: 19.00 – 23.00 uur

Op zaterdag: 10.00 – 16.00 uur

Op zondag: 13.00 – 16.00 uur

Kijk voor de laatste berichten op onze website: www.natuurcentrum.nl

VAN DE BESTUURSTAFEL

Excursies en presentaties

We hebben de afgelopen twee maanden weer even mogen genieten van de excursies en presentatieavonden. Bij de presentatieavonden hoefden we geen mensen teleur te stellen: de aanmelding bleef aan de voorzichtige kant. De aanwezigen waren onder de indruk van foto's en filmpjes; met name de microscopie van Wim van Egmond bood veel verrassende beelden. Tijdens de laatste excursie in het Horsterwold ontdekte Lida Hellingman, daarvoor geïnspireerd, de microscopische wereld onder de zwammen. Een foto die hopelijk in deze *Domphoorn* een plekje heeft gekregen. We hopen natuurlijk allemaal op een herstart van presentaties en excursies in januari.

Media-aandacht

We vinden het altijd leuk als er aandacht is in de media voor het werk van onze vrijwilligers. Afgelopen maand werd Bart de Groot in het zonnetje gezet in *Het Kontakt*. In mei is er ook een boek van Sovon binnengekomen met de resultaten van tellingen in 2018/19.

Snoeicursus

Peter Verschoor heeft het initiatief genomen weer een snoeicursus te organiseren. We zoeken naar de mogelijkheden die de regels in januari bieden.

Gaasperwaard 3

Peter Verschoor en Ruth van Bruggen zijn druk met de toekomst van de boomgaard in Hagestein.

De gemeente heeft aangekondigd plannen te ontwikkelen voor een nieuw bedrijventerrein genaamd Gaasperwaard 3. De directe omgeving van de Biezenweg wordt daarvan gevrijwaard. Wij proberen de gemeenteraad te overtuigen die zone te vergroten, zodat de hele boomgaard behouden blijft en de structuur van het gestrekte esdorp Hagestein met de oude oeverwal zichtbaar blijft. Tegelijkertijd willen we samen met de bewoners bijdragen aan een groene omgeving voor Hagestein en Hoef en Haag en de inrichting van de Biezenweg verbeteren onder de noemer: *Heerlijkheid Biezenweg*. Die plannen werden na Gaasperwaard 1 door de gemeente wel beloofd maar niet waargemaakt. Wij willen daar nu op basis van concretere plannen met de gemeente het gesprek over aangaan. Er wordt onder andere gedacht aan een pluktuin met zomerfruit, een bloemen- en kruidentuin, een collectieve moestuin en bijenteelt.

Contributie

De leden die een machtiging hebben afgegeven voor de contributie kunnen in februari de afschrijving verwachten. De leden die geen machtiging hebben afgegeven worden verzocht te letten op de bij deze *Domphoorn* gevoegde brief met betalingsverzoek. In principe ontvangt u geen acceptgirokaart meer, tenzij u daar nadrukkelijk om vraagt.

Namens het bestuur wens ik iedereen fijne feestdagen en een goede gezondheid in 2022.

Annelies van Egmond

Hagestein rond 1890. Chromotopografische kaart des Rijks.

EXPOSITIE LINEKE SPEKSNIJDER

Voor de in Haaften woonachtige Lineke Speksnijder is schilderen vooral een fijne hobby.

Van jongs af aan was ze al veel met tekenen bezig. Tijdens haar eerste werkzame jaren, bij een uitgeverij, heeft ze o.a. kinderboeken geïllustreerd. Ook hield ze zich toen bezig met boetseren en werken met textiel. Daardoor verdween het tekenen wat naar de achtergrond.

Pas later is ze gaan schilderen en heeft ze les genomen van diverse docenten. Na veel experimenteren met o.a. krijt, aquarel, mixed

media, acryl- en olieverf, heeft werken met olieverf toch meestal haar voorkeur.

De onderwerpen wisselen elkaar af en zijn voornamelijk realistisch geschilderd. Ze variëren van stillevens tot landschappen, bloemen, vogels en allerlei andere dieren. Een selectie van haar schilderijen is van begin november 2021 tot 2 februari 2022 te zien in de Schaapskooi te Schoonrewoerd.

Vanaf 2 februari exposeert Riet Stevens (zie pagina 9).

Links: lepelaar (foto Cees), rechtsboven: bonte strandloper (foto Bart), rechtsonder: spreeuw (foto Lida).

TEXEL-EXCURSIE 1–8 OKTOBER 2021 VANUIT DE NOORDERBURCHT

Op **vrijdag 1 oktober** vertrekt iedereen op eigen gelegenheid naar Texel. Om drie uur kunnen we terecht in de Noorderburcht.

Dit is al de vijfde keer dat we hier komen. We zijn met veertien personen. Een aantal deelnemers gaat eerst vogels kijken en komt daarna pas naar de Noorderburcht. De eerste avond laten we Chinees bezorgen vanuit Den Burg. We gaan een lijst met vogels bijhouden. Twaalf personen slapen in zes slaapkamers in de Noorderburcht en twee mensen overnach-

ten in een stacaravan bij de Noorderburcht, die pas in gebruik is genomen.

Zaterdag 2 oktober

We gaan vandaag eerst naar De Bol voor de hier gespotte Bonapartes strandloper, maar deze was nergens te vinden, we zagen wel twee graspiepers. Vlak bij de molen, in de sloot richting Utopia, zien we steeds een klein fuutje duiken, het is de dodaars. We rijden verder en lopen buitendijks langs de Wad-

Links: kanoeten (foto Bart), rechts: oeverloper (foto Cees).

denzee naar De Schorren. Op het wad zijn veel vogels eten aan het zoeken. We zien o.a. lepelaars, bonte strandlopers, scholeksters, tureluurs, rotgans, wulp en een groenpootruiter. We lopen terug langs Utopia. Daarna gaan we via de Oorsprongweg naar De Cocksdorp.

Bij de haven zien we veel lepelaars, pijlstaarten, zilvermeeuwen, rosse grutto, bonte strandlopers en kokmeeuwen. We rijden steeds een stukje verder langs het strand naar de Vuurtoren. Met een prachtig uitzicht op het wad en de zee, in de verte kunnen we Vlieland zien. Tussen de stenen lopen steenlopers, kanoeten en op het wad rotganzen.

Zondag 3 oktober

We rijden via de Zwinweg naar De Bol, bij De Bol zijn weinig vogels te zien, een enkele lepelaar en wat eenden. Daarna naar de molen met een rondje langs de Waddenzee, het is hoogwater, dus weinig vogels op de Waddenzee, wel een paar wulpen. Bij de molenplas een aantal lepelaars. Deze keer rijden we richting Oudeschild, we stoppen bij het Wagejot met watersnip, tureluur en slobbeenden. Daarna verder naar Dijkmanshuizen. Via een kade lopen we naar een vogelkijkwand en een vogelkijkhut met grote en kleine mantelmeeuw, zilvermeeuw, lepelaars, wintertaling en scholeksters.

Maandag 4 oktober

We rijden vanmorgen naar Oudeschild en dan verder naar het nieuwe betonnen uitkijkpunt bij de Schans, het waait hard en we rijden snel verder naar het Gemaal Prins Hendrik op zoek naar watersnippen, maar geen watersnip te zien. We zien wel de kleine zilverreiger in het nieuw aangelegde stuk. Daarna gaan we naar de Petten bij de Mokbaai, vrij ver weg kunnen we de zwarte ibis zien, met een telescoop goed te zien.

Verder weinig vogels, ook geen watersnippen. Wat verder bij de Mokbaai veel

Boven: zwarte ibis , onder: zeekoet (foto's Teus).

Onder: tapuit (foto Teus).

Krimwandeling, we lunchen in een duinpan bij de Slufter.

vogels op het wad, zoals lepelaars, wulpen, groenpootruiters, bonte strandlopers, enz. We hebben ook een wandeling gemaakt bij de Horsmeertjes.

Op de terugweg gaan eerst nog even langs de haven van Oudeschild. Hier zien we de zee-koet in de haven zwemmen, goed te zien, zie foto.

Dinsdag 5 oktober

Vandaag gaan we met negen personen de gele wandeling door de duinen van de Hors maken, langs het Marsdiep aan de overkant kunnen we Den Helder goed zien. Onderweg zien we dode meeuwen en een dode zee-koet. In de duinen zien we o.a. melkkruid, reuke-loze kamille, duinroos, duindoorn, vertakte leeuwentand en zulte, nog vaak in bloei. Teus

fotografeert hier de tapuit, zie foto. Er vliegen in de duinen diverse zweefvliegen.

Woensdag 6 oktober

Eerst zijn we naar de Westerkolk-kijkhut geweest (bij de boerderij van Staatsbosbeheer). We zien hier de regenboog. In de Westerkolk zitten veel kieviten, en veel kemphanen. Ook vliegt er een kleine vuurvlieder langs. Vervolgens rijden we naar De Krim en lopen langs het strand van De Krim naar de Slufter en door de duinen weer terug. Op het strand ligt een levende zeester (zie foto) en laat Lida ons het harig mosdiertje zien.

Onderweg staat de reukeloze kamille in bloei; op de bloem veel zweefvliegen en de strand-vlieg.

Langs de zee zien we af en toe drieteenstrand-

Links: kleine zilverreiger (foto Teus), rechts: jonge zilvermeeuw (foto Lida).

Zilvermeeuw
(foto Teus).

lopers snel heen en weer lopen om op de grens tussen het strand en de aanrollende golven voedsel te pikken uit het zeewater. We lunchen in een duinpan bij de Slufter. In de Slufter zitten veel meeuwen, bergeenden en grote en kleine mantelmeeuwen. In de duinen zijn weinig vogels te spotten.

Donderdag 7 oktober

We beginnen we met een rit naar De Bol om de Bonapartes strandloper te zoeken, wel aalscholvers en smienten, maar verder niets bijzonders. Daarna rijden we richting De Cocksdorp en stoppen bij de Slufterweg, in een zonnebloemenveld zien we hier kepen, putters, vinken en groenlingen.

We besluiten een duinwandeling te maken in de buurt van de vuurtoren, waarbij we eerst stoppen bij de vogelkijkpunten langs de zee bij De Cocksdorp.

Bij De Cockshaven ligt nog een dode zeekoet. Er zijn pijlstaarten, meeuwen, steenlopers en bontbekplevieren te zien.

Op **vrijdag 8 oktober** pakken we weer in om naar huis te gaan, de Texel-week zit erop. Voor we de boot opgaan kijken we eerst nog wat vogels onderweg.

Zeester (*Asteria rubens*) en schelpkokerworm (*Lanice conchilega*) (foto's Lida).

Gerard, Dorien en Teus zien onderweg nog goudplevieren en in de haven van Oudeschild vier zeekoeten.

Bart en Flori hebben bij de Petten geluk, de zwarte ibis is goed te zien vlak bij de weg. Daarna rijden we naar de veerpont naar De Helder en gaan naar huis. Gaan we over een jaar weer naar het vogeleiland Texel?

Teus Ravesteijn, Cees Gielis en Lida Hellingman, bedankt voor de prachtige foto's.

We hebben in totaal met zijn allen 79 soorten vogels gezien en Lida en Pieter 24 soorten paddenstoelen. Zie onderstaande lijst.

Bart, Flori, Pieter, Lida, Cees, Siska, Simon, Mienke, Gerard, Dorien, Teus, Koos, Ans, Ria, Robert en Constance.

Waarnemingen op Texel 1 – 8 oktober 2021.

Vogels op Texel, Lijst van Cees en Teus, e.a.			Paddenstoelen, lijst van Lida
Aalscholver	Kleine plevier	Wilde eend	Stadsbossen Texel
Bergeend	Kleine zilverreiger	Winterkoning	Aardappelbovist
Blauwe reiger	Kluut	Wintertaling	Berkenzwam
Bokje	Knobbelzwaan	Witte kwikstaart	Beukenrussula
Bonaparte strandloper	Kokmeeuw	Wulp	Biefstukzwam
Bontbekplevier	Koolmees	Zeekoet	Bruine ringboleet
Bonte strandloper	Krakeend	Zilvermeeuw	Gele knolamaniet
Brandgans	Kuifeend	Zilverplevier	Gele korstzwam
Buizerd	Lepelaar	Zwarte ibis	Gewone krulzoom
Canadese gans	Meerkoet	Zwarte kraai	Gewone weidewasplaat
Dodaars	Merel	Zwarte ruiter	Gewone zwavelkop
Drieteenstrandloper	Nijlgans		Grijze buisjeszwam
Eidereend	Oeverloper	Vlinders en insecten	Judasoor
Ekster	Pijlstaart	Atalanta	Kleverige koraalzwam
Fazant	Putter	Klein koolwitje	Meniezwammetje
Fuut	Raaf	Kleine vuurvlieder	Platte tonderzwam
Goudplevier	Roodborst	Oranje luzernevlinder	Porseleinzwam
Graspieper	Roodborsttapuit	Strandvlieg	Prachtmycena
Grauwe gans	Rosse grutto	Heidelibel	Regenboogrussula
Groenling	Rotgans	Zweefvliegen	Roestbruine kogelzwam
Groenpootruiter	Scholekster	Meriansborstel (rups)	Roodbruine slanke amaniet
Grote bonte specht	Slobeend		Smakelijke russula
Grote mantelmeeuw	Smient	Zoogdieren	Vliegenzwam
Grote zilverreiger	Spreeuw	Haas	Vuurzwammetje (Mokbaai)
Grutto	Steenloper	Konijn	Witte bultzwam
Houtduif	Tafeleend	Zeehond	
Huismus	Tapuit	Egel	Planten
Huiszwaluw	Torenvalk		Dotterbloem in bloei
Kanoet	Tureluur	Zeedieren	Duindoorn
Kauw	Turkse tortel	Platte gewone oester	Duinroos
Keep	Stormmeeuw	Schelpkokerworm	Melkkruid
Kemphaan	Tortelduif	Zeester	Reukeloze kamille
Kievit	Vink	Harig mosdiertje	Vertakte leeuwentand
Kleine mantelmeeuw	Watersnip		Zulte

EXPOSITIE RIET STEVENS

Vanaf 2 februari 2022 exposeert Riet Stevens in de grote zaal van de Schaapskooi. Hieronder introduceert ze zichzelf.

Fietsend door de streek was ik gefascineerd door de kleuren van het landschap en de invloed van het wisselende licht daarop. Daardoor is mijn belangstelling voor het schilderen ontstaan.

Ik schilder al jaren en ben daarin door diverse kunstschilders begeleid, onder wie Jan Boom uit Leerbroek en Saniye Bildircin uit Leerdam.

Destijds werkte ik voornamelijk met olie- en aquarelverf.

Nu schilder ik met veel plezier bij Inge Meuleman in het 'Schildersatelier', te Culemborg.

Hier werk ik vooral met acrylverf en pastelkrijt. Acryl is een 'snelle' verf, met de voor- en nadelen die daarbij horen. De kleuren van de acrylverf zijn voor mij echt een verrassing.

Wat me aanspreekt in het werken met pastel is de warme uitstraling. Ik meng het (zachte) pastel al schilderend met de vingers direct op het papier, nadat het krijt in verschillende lagen is opgebracht.

Ik schilder vooral bloemen en mensen/portret. Het is een uitdaging om een mooie compositie te kiezen waarin sfeer, kleur en intimiteit voor mij belangrijk zijn. Wat gebeurt daar, hoe ziet hun leven eruit, wat houdt hen bezig, wat is hun verhaal en ... hoe vertel ik dat in mijn schilderij?

Riet Stevens

ACTIVITEITEN VOOR DE JEUGD

Rond de jaarwisseling is er weer wat te doen voor de jeugd. Lees hieronder over de verschillende activiteiten. Aanmelden kan vanaf nu. Alles onder voorbehoud. Tot ziens in de natuur!

Donderdag 30 december: Vogels in de winter en vetbollen maken

Programma: We gaan een diaserie bekijken over vogels in de winter, daarna maken we vetbollen. Terwijl de vetbollen uitharden, gaan we achter De Schaapskooi op zoek naar vogels.
Wanneer: Donderdag 30 december van 10 – 12 uur en van 13 – 15 uur.
Voor wie: Met name voor kinderen tot ongeveer 10 jaar. Jongste kinderen alleen onder begeleiding.
Kosten: € 3,00 per kind, inclusief appelsap en een koekje.

Donderdag 6 januari: Holenbroeders en nestkastje timmeren.

Programma: We beginnen met een diapresentatie over vogels die van nature in holen broeden en dus graag gebruik maken van een nestkastje. Na een korte pauze timmer je zelf een nestkastje in elkaar. Daarna gaan we kijken naar de verschillende nestkasten die er hangen en spotten we ook nog vogels.
Wanneer: Donderdag 6 januari van 10 - 12 uur en van 13 – 15 uur
Voor wie: Voor kinderen vanaf 8 jaar, alleen met een volwassene als begeleider. Neem zo mogelijk zelf een hamer mee.
Kosten: € 10,00 per kind, inclusief appelsap en een koekje.

Zaterdag 8 januari: Vogels in de winter en notenrekje maken.

Programma: We beginnen met een diapresentatie over vogels in de winter. Daarna timmeren we een houten rekje voor nootjes/pinda's en maken we een pindaslinger. Ook gaan we de vogels achter de Schaapskooi bekijken.
Wanneer: Zaterdag 8 januari van 10-12 uur en van 13 - 15 uur
Voor wie: Kinderen tot ongeveer 10 jaar, alleen onder begeleiding van een volwassene. Neem zo mogelijk zelf een hamer mee.
Kosten: € 4,00 per kind, inclusief appelsap en een koekje.

Aanmelden en info

Voor alle activiteiten geldt : We houden ons aan de dan geldende regels. Opgeven bij C. Kramer, per email chr.kramer@outlook.com, of tel. 0345- 619684. (Groot)ouders zijn altijd welkom. De activiteiten vinden plaats in en bij Natuurcentrum De Schaapskooi, Overboeicop 15 te Schoonrewoerd.

VERSLAG VAN VOGELCLUB DE WIELEWAAL

In oktober werden er enkele vogelexcursies gehouden in de Vijfheerenlanden, speciaal voor de jeugd. Een van de deelnemers maakte een verslagje. Ze noemen zich: **Vogelclub de Wielewaal**.

Wie: Pieter-Jan, Julian, Thomas, Maarten, meester van der Waal.

Waar: Everdingse waarden.

Hoe: met de auto.

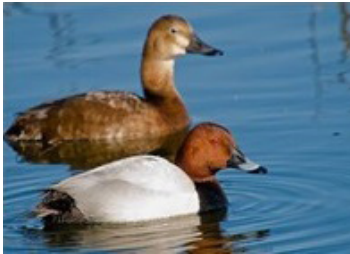
Wanneer: 23-10-2021.

Welke watervogels gezien:

Fuut, grauwe gans, brandgans, Canadese gans, Nijlgans, knobbelzwaan, wilde eend, krakeend, meerkoet, kuifeend, slobbeend, aalscholver en het waterhoen.

Welke vogels gezien:

IJsvogel, zilvermeeuw, boerenzwaluw, geelpootmeeuw, kokmeeuw, roodborstje, pimpelmees, koolmees, grote zilverreiger en de blauwe reiger.

Wie: Roelof, Laurens, Daan, meester van der Waal en Robert.
Waar: Zouweboezem en bij de Schaapskooi.
Hoe: met de auto.
Wanneer: 30-10-2021.

Welke watervogels gezien:
Tafeleend, watersnip, smient, wintertaling, kuifeend, wilde eend en de krakeend.

Welke vogels gezien:
Koolmees, pimpelmees, roodborstje, winterkoninkje, kauw, kokmeeuw, zilvermeeuw, stormmeeuw, houtduif, blauwe reiger, grote zilverreiger en de ringmus.

Geschreven door Robert van Deelen.

Pimpelmees. Foto: Hille de Bruin.

BOEKBESPREKING: WANDEL DAGBOEKEN JAC. P. THIJSSSE

Jac. P. Thijsse – Nu ga ik er eens op uit. Wandel dagboeken 1884–1898. Bezorgd door Marga Coesèl. VAN OORSCHOT 2021, 239 pagina's, 162 illustraties.

Jac. P. Thijsse (1865–1945) was een natuurkenner van formaat. Schrijver van Verkade-albums en fervent voorvechter van de natuurbescherming in Nederland. Hij was schoolmeester van beroep en werd vooral bekend door de oprichting van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in 1905.

Het gezin Thijsse woonde vanaf 1877 in de Amsterdamse Dapperbuurt. Die lag toen als 'nieuwbouwwijk' aan de rand van Amsterdam. Daar maakte de jonge Jacobus Pieter Thijsse graag lange wandelingen (30–60 km!) door de wijde omgeving van Amsterdam en zo leerde hij die beetje bij beetje kennen. Altijd een boekje bij zich om waarnemingen te noteren en schetsjes te maken. Tot ongeveer 1900 was er in Nederland nauwelijks belangstelling voor natuur. Op gedetailleerde kaarten was het "Woeste Grond" en dat stuk 'grond' moest nog in cultuur gebracht worden. De jonge Thijsse zag dat er op die "Woeste Grond" hier het hele jaar door heel veel te zien was. Vanaf februari 1884 hield hij een dagboek bij van zijn wandelingen. En die dagboeknotities waren voor Marga Coesèl de basis om een prachtige, uitgebreide biografie van Jac. P. Thijsse schrijven.

In de eerste 10 pagina's wordt de jonge Thijsse beschreven. Een intelligente, leergierige leerling die de eerste twee klassen van de lagere school mocht overslaan en een grote belangstelling voor de levende natuur had. Op zijn 12de jaar komt hij in Amsterdam wonen en komt daar twee jaar later op de kweekschool terecht. Kreeg daar les van bevlogen docenten in de plant- en dierkunde. Hij leerde met de zakflora uit 1867 van Prof. Dr. W.F.R. Suringar de namen van Nederlandse planten kennen. En dat was veel meer dan plaatjes vergelijken... Daarnaast haalde hij onderwijs-

akten Frans, Duits en Engels en kon daardoor ook buitenlandse literatuur lezen.

Net benoemd als onderwijzer op een lagere school (19 jaar oud) begon hij natuurdagboeken te schrijven. Dagboek 1 beschrijft zijn natuurwandelingen van 1884 – 1887. In deze biografie zijn dat 50 pagina's met de letterlijk tekst van die dagboeken, maar die zijn hier wel schitterend geïllustreerd met tekeningen, foto's en afbeeldingen uit zijn latere werk. En dat maakt dit boek zo leesbaar.

Op pagina 82 komt de firma Heimans en Thijsse in beeld. Tussen Eli Heimans en Jac. P. Thijsse was rond 1895 een hechte vriendschap ontstaan en dat resulteerde al snel in zes kleurige boekjes voor de jeugd. Helemaal gebaseerd op eigen natuurwaarnemingen.

Dagboek 2 van Thijsse start op 22 februari 1894. In deze biografie zijn dat 50 pagina's enthousiaste verhalen die ook hier met kleurige tekeningen van planten, bloemen, insecten, vogels en landschapjes geïllustreerd zijn. Als je iets van de Nederlandse flora wilt leren kennen, deze dagboeknotities lezen...

In 1899 verscheen in een oplage van 1000 exemplaren de *Geïllustreerde flora van Nederland* die Thijsse met zijn Joodse vriend Eli Heimans geschreven had. Een ongekennde prestatie van formaat! Met 3400 zelfgemaakte tekeningetjes was deze flora met 388 pagina's ook door onervaren plantenliefhebbers te gebruiken. En deze flora vond gretig aftrek: in het zelfde jaar zijn er nog 3 keer 1000 van gedrukt. Maar helemaal perfect was deze flora nog niet. Met de hulp van bioloog Han Heinsius kwam 10 jaar later een sterk verbeterde 2de druk uit. En die was ruim 2 maal zo dik als de eerste. Van deze flora zijn 23 drukken verschenen. De laatste druk in 1994 telt 1080 pagina's en heeft een Europees tintje: ook planten uit de aangrenzende delen van Duitsland en België zijn hierin opgenomen.

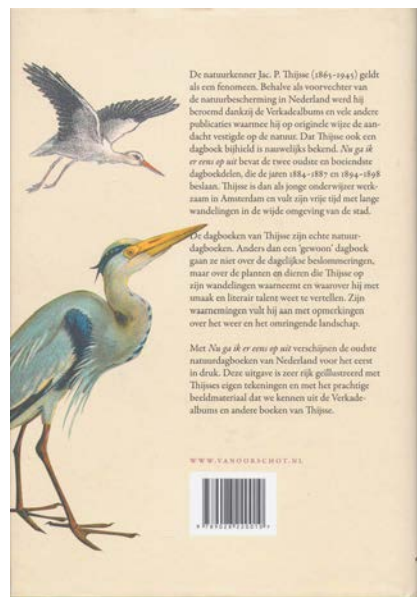
Natuurlijk uitgebreid aandacht voor de oprichting van de Vereniging tot Behoud van

Natuurmonumenten in 1905 waarin Thijssse een sleutelrol had. En de aankoop van het Naardermeer in 1906. Dat was een magistraal keerpunt in de Nederlandse maatschappij: natuur was niet langer een lap 'woeste grond' die t.z.t. ontgonnen moest worden. In tegendeel, natuur was noodzakelijk voor het welzijn van de mens. En dan verschijnt in 1906 het eerste Verkade-album, *Lente*. Het was Thijssse die dacht dat een plaatjesalbum een groot publiek zou kunnen bereiken. En dat bleek een schot in de roos: Thijssse schreef de tekst, Verkade regelde illustratoren voor de plaatjes die bij de rollen beschuit verpakt werden. En naast deze Verkade-albums zijn tientallen fraai geïllustreerde natuurboeken van zijn hand verschenen. Kroon op zijn werk kwam in 1922: een eredoctoraat van de Universiteit van Amsterdam.

De crisisjaren en de oorlog waren moeilijke jaren voor de Nederlandse natuurbescherming. Onbekommerd is Jac. P. Thijssse voor die natuur blijven opkomen tot hij op 8 januari 1945, 79 jaar oud aan een hartzwakke overleed. De laatste 50 pagina's van deze biografie

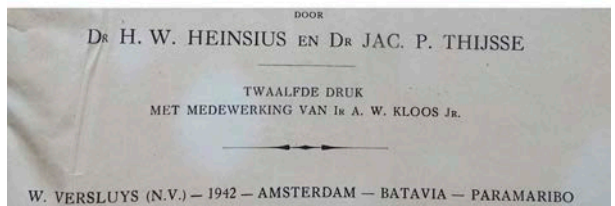
Titelpagina van de Flora van Heimans, Heinsius en Thijssse die in 1939 verscheen. Tijdens de oorlog verscheen in 1942 de volgende druk. Daarin mocht de naam van de Joodse Eli Heimans (overleden in 1911) van de Duitse bezetter niet voorkomen. Na de oorlog verscheen in 1948 de 14de druk en daarin staat Heimans weer op de titelpagina.

bevatten drie artikelen die Thijssse in de eerste jaargang van het blad *De Levende Natuur* publiceerde. Die zijn nog steeds zeer lezenswaardig, alsof ze vorige maand geschreven zijn.

In deze fraai geïllustreerde biografie leer je Jac. P. Thijssse kennen en je krijgt daarbij een helder beeld van de Nederlandse natuur in de periode 1884–1945. Een echte aanrader.

Henri W. Groeneveld

AANDACHT VOOR *ASIO OTUS*, DE RANSUIL

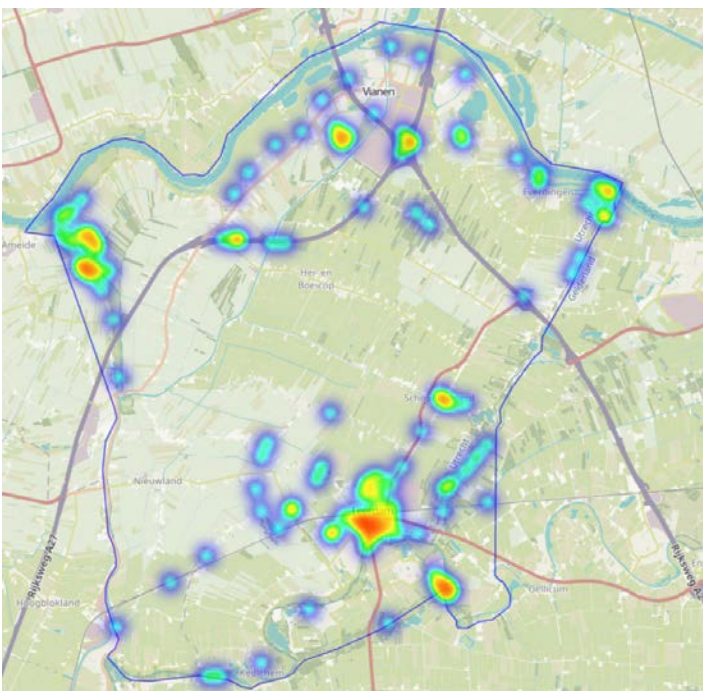
Paul van der Waal

Enkele mensen van 'de Schaapskooi' zetten zich ijverig in om uilenkasten schoon te maken, te inspecteren enz. Ook van ransuilen in de VHL? Nee, die broeden hoofdzakelijk in (oude) kraaien- en eksternesten. Wat drijft deze uilenliefhebbers om deze vogels te helpen en te beschermen? Is het hun prachtige uiterlijk, schutkleur, felle ogen, oorpluimpjes, baltsgedrag of mysterieuze veelal nachtelijke leven? Een ding is zeker: voor het evenwicht in de natuur zijn ook uilen onmisbaar, want ze vangen talloze muizen, woelmuizen, ratten en soms vogeltjes. Deze aflevering beperken we ons tot de 'long-eared owl.' Qua formaat een doorsnee uil: ons land telt zes soorten uilen. Soms komt een verdwaalde dwerguil of sneeuwuil om de hoek kijken. Kenmerkend voor de ransuil zijn het 'slanke' lijf, de gezichtssluijer, de dieporanje ogen, de oorpluimen en het gevlekte/gestreepte verenkleed. Lengte 35-37 cm; spanwijdte 84-95 cm en gewicht 210-330 gram. De roep is een laag, klaaglijk zacht hoe-oe. De roep van de jongen doet denken aan een piepende deur. Over het nut of de functie van de oorpluimen is wel wat geschreven. Die hebben niets met het gehoor te maken. Dat zit verborgen achter de veren van de gezichtssluijer. De sierlijke oorpluimen zijn heel beweeglijk en geven uiting aan de gemoedstoestand van de uil. Een ransuil in slaaphouding ziet er anders uit dan dezelfde als hij schrikt. Als een marter of andere vijand het nest van de ransuil beklimt, ziet hij over de rand een aanblazende ronde kattenkop met gloeiende ogen en half achterwaarts geslagen oren. Overdag 'roesten' – dat is rusten – ze in losse boomgroepen of kleine bospercelen. Ze zitten vaak tegen de stam van die roestboom gedrukt of in een dikke wirwar van takken. Goed gecamoufleerd. In de winter spreken we van zogenaamde 'slaapgroepen'. In Leerdam zijn rond 2018 in enkele berken wel 40 exemplaren gezien. Dan de jacht. Alleen 's nachts zijn

'katuilen' actief. Hoe benaderen ze hun prooi? Ze hebben slagpennen die het mogelijk maken geruisloos te vliegen. Prooidieren worden bij verrassing gepakt. Wonderlijk: bij het grijpen draait de uil een van zijn drie voortenen naar achteren, zodat hij de prooi aan beide kanten goed kan omvatten. Met zijn klauwen doorboort hij de prooi en slikt de muis in zijn geheel in. Die speciale teen noemen we de keerteen! Een klein wonder van de schepping. De ransuil jaagt vooral op het gezicht en het gehoor. De niet verteerde botjes, schedeltjes en haartjes van de muizen komen als braakbal op de grond terecht. Best interessant om er een uit te pluizen. Zijn hoofdvoedsel bestaat voor 70% – 90% uit veldmuizen. Iets over hun aantallen. Zoals met veel vogelsoorten zijn de aantallen ransuilen de laatste decennia helaas gedaald. In 1982 telde men nog ongeveer 4000-5000 broedparen (Voous/Slijper: Roofvogels en uilen van Europa). En in de periode 2013-2015 waren het er 2200-3000. (Sovon Vogelatlas van Nederland) De winteraantallen zijn beduidend hoger door migrerende 'ooruilen' uit Noord- en Oost-Europa. Let wel: de broedsuccessen hangen sterk af van muizenrijke of muizenarme jaren. In het eerste geval kan het aantal broedparen 2,3 – 3 keer hoger zijn. De teruggang werd veroorzaakt door verstedelijking, toename van het verkeer, afname van nestgelegenheid en toename van predatoren, zoals 'geliefd' familielid bosuil en de havik. Wat minder bekend is dat bij verschillende natuervolken uilen een belangrijke rol spelen in verhalen en kunstvoorwerpen. Bepaalde volken hebben uilenmaskers. De verhalen werden nooit opgeschreven, maar doorverteld. In het boek 'uilenvlucht' staat een fraai uilenmasker afgebeeld. Dit is gemaakt door John Wilson, een kunstenaar van de Kwakluti-indianen. Ze leven aan de noordwestkust van Canada. De uil had bij indianenstammen een dubbele betekenis. Bij de ene stam werd de uil gezien als de bringer van de

Ransuil met prooi. Foto: Hille de Bruin.

dood. Voor een andere indiaanse stam was hij een bovennatuurlijke beschermer en boodschapper. Wij houden het liever bij de Griekse mythologie: uilen als symbool van de wijsheid!

Wist u dat...

- Sommige uilensoorten ongeveer tienmaal gevoeliger ogen hebben dan de mens?
- De ransuil zijn hals wel 270 graden kan draaien? De ogen staan vast in de kassen!
- Deze uil in Eurazië en Noord-Amerika voorkomt?
- Ze geen concurrent zijn van roofvogels? Die jagen overdag en deze uil 's nachts.

'Heat map' van waarnemingen van de ransuil in het telgebied van onze vogelwerkgroep, periode 2000-2021.

EXCURSIES NATUUR- EN VOGELWACHT DE VIJFHEERENLANDEN JANUARI – MAART 2022

N.B. 1. We verzamelen/vertrekken vanaf Benedictushof 132, 4133 AK Vianen.

N.B. 2. Bij slecht weer: neem contact op met de gids en vraag of de excursie doorgaat.

We proberen ondanks de coronapandemie excursies te houden.

De volgende voorwaarden gelden bij deze excursies:

- We houden ons aan de coronarichtlijnen van de overheid. Op onze website kunt u zien hoe wij de regels toepassen die op het moment van de excursie gelden.
- Het is verplicht om u van tevoren op te geven bij de excursieleider.
- Er kan worden gevraagd naar het coronapaspoort op uw mobiele telefoon. U kunt de code ook op papier meenemen.
- Iedereen loopt mee op eigen risico.
- Bij een excursie zoveel mogelijk afstand houden van 1,5 m.
- Mondkapjes op in de auto bij meerijden.
- Bij de excursies bepaalt de leider het maximaal aantal personen.
- De kosten per excursie zijn € 1,00 per persoon, hiermee wordt de voorbereiding bekostigd. Er kan niet gepind worden.

Zo 9 jan: Wandeling bij **Plasmolen op de Mookerheide**. O.l.v. Jules Klees, tel: 0347-351 499. Mail: fam-klees@hetnet.nl. Vertrek 9.00 uur uit Vianen.

Zo 13 feb: Wandeling bij **Radio Kootwijk**. O.l.v. Jules Klees, tel: 0347-351 499. Mail: fam-klees@hetnet.nl. Vertrek 9.00 uur vanuit Vianen.

Zo 20 mrt: Excursie naar de **Oeverlanden van het Hollands Diep**, bij Strijensas. O.l.v. Koos Maat, tel: 06-27 23 63 72 of 0183-563 362. Mail: koosmaat@solcon.nl. Vertrek 9.00 uur vanuit Vianen, of 9.15 uur Avelingen.

?? maart: Excursie bij **Kasteel Rijnhuizen**, Nieuwegein, stinzenplanten en park. O.l.v. Bart de Groot, tel: 06 40 33 98 72. Datum afhankelijk van de bloei van de honderden krokussen bij het kasteel, de datum wordt dan gemaïld.
Mail: bdegroot4@icloud.com. Vertrek 9.00 uur vanuit Vianen, 8.40 uur station Leerdam.

JEUGDACTIVITEITEN DECEMBER 2021 T/M BEGIN JANUARI 2022

Voor de details: zie pagina 10 van *De Dompfoorn* of kijk op de website.

Do 30 dec: **Vogels in de winter en vetbollen maken**

Do 06 jan: **Holenbroeders en nestkastje timmeren**

Za 08 jan: **Vogels in de winter en notenrekje maken**

PRESENTATIEAVONDEN IN DE SCHAAPSKOOI

Voor de natuurpresentaties moet u zich aanmelden via info@natuurcentrum.nl. Als u wordt ingedeeld, melden wij dat per e-mail. In die mail staat ook hoe u 5 loten à € 1,- per lot kunt kopen.

Voorlopig mogen wij slechts tweederde van de zaalcapaciteit gebruiken. Wij zullen dus vaak mensen moeten teleurstellen. U wordt dringend verzocht u af te melden als u toch verhinderd bent, dan kan iemand anders ernaartoe.

Leden kunnen zich meteen aanmelden voor één, meerdere of alle presentaties. U moet daarbij wel een voorkeur aangeven: 1 = wil ik zeker niet missen, 2 = als het even kan niet missen, etc. Op die manier kunnen we ervoor zorgen dat het aantal beschikbare plaatsen zo eerlijk mogelijk verdeeld wordt onder de leden.

Alleen met een groen signaal op uw coronapaspoort kunt u naar binnen. Dat krijgt u met voldoende vaccinaties of een recente negatieve testuitslag. U dient een mondkapje te dragen, tenzij u op een stoel zit. Omdat de drankjes uitgereikt worden, zal de pauze langer duren dan voorheen gebruikelijk was.

Als tussentijds de coronaregels anders worden, melden wij dat op onze website www.natuurcentrum.nl

De avonden beginnen om 20:00 uur en zijn rond 22:00 uur afgelopen. De zaal is open vanaf 19:30 uur. Om uit de kosten te komen, verloten we streekproducten en educatief materiaal.

13-jan: Henk Tromp – **Nationaal Park Lauwersmeer**

27-jan: Jacques van der Neut – **Wilde planten in allerlei soorten en maten**

10-feb: Gerard van Heiningen – **Reeën**

24-feb: Peter van de Veen – **Scandinavië**

10-mrt: Erik Leisink & Gijs Jongeleen – **Zeeland onder water**

24-mrt: Leden voor leden

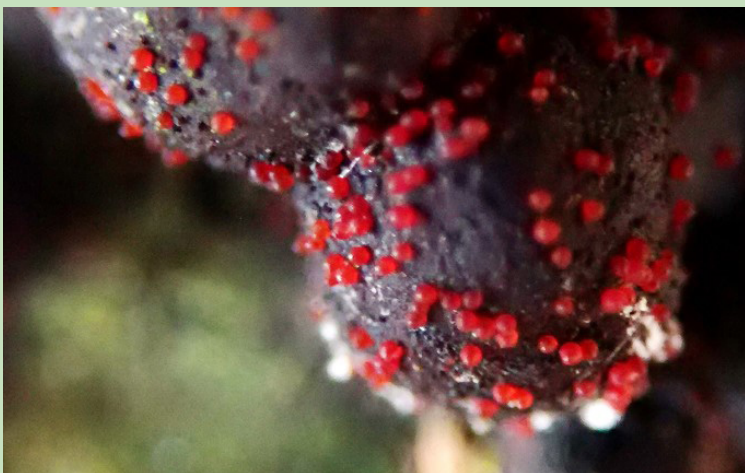
Cees Gielis – **Variatie van onderwerpen en technieken**

Gerard van Heusden – **Natuurreservaat Bigi Pan, Nieuw Nickerie, Suriname**

Eric Gibcus – **Over natuurfotografie, gevarieerde selectie uit mijn werk**

Teus van Ravesteijn – **Heukelum en omgeving in alle jaargetijden**

Tijdens excursies worden vaak mooie waarnemingen gedaan. Hier is er een op de foto gezet door Lida Hellingman. Het is het Kogelmeniezwammetje, Dialonectria episphaeria, dat parasiteert op allerlei Kogelzwammen. Het is een kernzwammetje. Hier op Vergroeide kogelzwam, Annulohypoxylon multiforme. Het kogelzwammetje zelf had bolletjes van bijna 1 cm. Dit zijn echt wel speldenprikjes.

AN AMERICAN IN HOLLAND

Tekst: Dick Kerkhof, aquarel: Esmée Winkel

An American in Paris is de titel van een symfonisch gedicht dat de Amerikaan George Gershwin in 1928 componeerde tijdens en na een bezoek aan Parijs. Het is ook de titel van een beroemde muziekfilm uit 1951 van Vincente Minelli, opgebouwd rond de compositie van Gershwin. In die film beleven twee Amerikaanse kunstenaars – de een schilder, de ander pianist/componist – van alles in Parijs. De Amerikaan Gene Kelly en de Française Leslie Caron speelden de hoofdrollen.

Goed, tot zover muziekstuk en film. Er gaan veel Amerikanen naar Parijs, al zal dat nu wel wat minder zijn wegens de coronavirussen. Maar Amerikaanse orchideeën die een reis naar Europa ondernemen en zich langs de Lek vestigen, dat is uiterst zeldzaam. Hierover gaat dit artikeltje.

In 2014 voerde Minne Feenstra in opdracht van het Zuid-Hollands Landschap een plantenkartering uit in de Kersbergsche en Achthovensche Uiterwaarden. Een rond 2005 afgegraven terrein bezorgde hem een grote verrassing: hij trof er een kleine schroeforchis aan die niet te determineren was met *Heukels' Flora van Nederland*. Erbij gehaalde orchideeënexperts kwamen snel tot de correcte naam: *Spiranthes lucida* (H.H. Eaton) Ames, een soort die nooit eerder buiten Noord-Amerika was gevonden. In oostelijk Noord-Amerika groeit zij vooral langs beken en rivieren op kalkrijke, matig voedselrijke tot voedselarme, vochtige standplaatsen. De standplaats langs de Lek komt hiermee goed overeen.

Hoe kan dit? Dat was natuurlijk meteen de grote vraag. Glansschroeforchis, zoals de soort in het Nederlands ging heten vanwege de sterk glanzende bootvormige rozetbladen, wordt niet commercieel geteeld en is niet in de handel. Het is een onopvallend, heel slank en tener plantje, 10 tot hooguit

20 cm hoog, dat maar kort bloeit (een week of twee), waardoor het geen aantrekkelijke tuinplant is. Het was tot voor kort ook niet te vinden in Europese botanische tuinen. Loonwerk- en andere bedrijven in de buurt van de vindplaats onderhouden geen handelsbetrekkingen met Noord-Amerika, zo bleek bij navraag, dus aanvoer met Amerikaanse goederen valt ook af. Twee nog niet uitgesloten hypothesen zijn:

- De uiterst lichte orchideeëenzaadjes kunnen met de straalstroom over de Atlantische Oceaan geblazen zijn. Een verwante Amerikaanse soort, de groene schroeforchis (*Spiranthes romanzoffiana*), heeft zo vermoedelijk Ierland, Schotland en de Hebriden bereikt.
- De zaden zijn meegelift met vogels, bijvoorbeeld klevend aan bemodderde ganzenpoten. Dat zou ook kunnen verklaren waarom in het terrein tevens een pol ribbelzegge (*Carex vulpinoidea*) is gevonden, een andere Amerikaanse soort.

Enfin, hoe het ook gegaan is, glansschroeforchis handhaaft zich tot dusver goed langs de Lek. In 2017 was de populatie zelfs toegenomen tot ruim 260 exemplaren. Vermoedelijk als gevolg van langdurige voorjaarsinundaties in 2018, 2020 en 2021 is de populatie wel gekrompen. In 2021 kwamen we tot ongeveer 100 bovengronds zichtbare planten; er is toen wel minder intensief gezocht.

De vochtminnende vegetatie in het ZHL-terrein doet sterk denken aan het kalkmoeras dat sinds 2005 in de Everdinger Waarden tot ontwikkeling is gekomen, zo worden de glansschroeforchissen begeleid door o.a. rietorchis, moeraswespenorchis, geelgroene zegge, fraai duizendguldenkruid, kruipwilg en enorm veel geelhartje.

'An American in Holland', aquarel van Esmée Winkel. Zichtbaar zijn, naast glansschroeforchis, ook moeraswespenorchis (in knop), geelgroene zegge, geelhartje, kleine leeuwentand, gewone rolfloer en smalle weegbree. Op de achtergrond het uiterwaardenlandschap, de meetmast van het KNMI in de Lopikerwaard en een vlucht ganzen (eventuele zaden aan hun poten zijn niet zichtbaar).

Barbara Gravendeel, wetenschappelijk onderzoeker bij Naturalis Biodiversity Center, doet onderzoek aan de Nederlandse populatie glansschroeforchis. Ze heeft in 2020 enkele planten (met vergunning van het ZHL) voor dit doel uitgegraven en overgebracht naar de Hortus Botanicus in Leiden.

Afgelopen zomer bezochten Barbara en haar Naturalis-collega's Esmée Winkel en Jean Claessens het terrein langs de Lek om schetsen voor een aquarel en foto's voor een e-book over de herkenning van orchideeën te maken. Esmée werkt als botanisch illustrator, zo heeft zij nieuwe tekeningen gemaakt voor

Verspreiding van glansschroeforchis (*Spiranthes lucida*) volgens de Global Biodiversity Information Facility. <https://www.gbif.org>

de recent verschenen 24ste druk van *Heukels' Flora van Nederland*. Dit jaar is ook een boek van haar verschenen over de hyacintorchis (*Himantoglossum robertianum*), een enorm grote, warmteminnende, zuidelijke soort die langs de West-Europese kusten oprukt naar het noorden en in 2020 is gevonden in de duinen bij Noordwijk. Esmée maakte voor dat boek een aantal prachtige illustraties. Ze legt in het boek ook gedetailleerd uit hoe ze te werk gaat.

Glansschroeforchis is juist heel klein, en de geelhartjes die er naast groeien zijn nog veel kleiner. Toch weet Esmée ook kleine, fragiele plantjes natuurgetrouw en herkenbaar af te beelden. Wij zijn heel blij met haar toestemming voor eenmalige publicatie van de aquarel van glansschroeforchis in *De Dompfoorn*.

Literatuur

- Gravendeel, B. (2016) Nieuwe schroeforchissen in Nederland en België. *De Levende Natuur* 117: 203-206
- Kreutz, C.A.J., H. Dekker, M. Feenstra, Th.B.M. Kerkhof, M.H. Schot & J.A.M. Schunselaar (2016) Schroeforchis (*Spiranthes* Rich.) in Nederland. *Gorteria - Dutch Botanical Archives* 38: 86-157
- Winkel, E. (2021). Hyacintorchis. Een nieuwe orchidee aan de Noordzee. KNNV Uitgeverij, Zeist.

www.esmeewinkel.nl

Voor de liefhebbers: een vegetatieopname uit 2017.

Lengte proefvlak (m)	3		
Breedte proefvlak (m)	3	Grassen en schijmgrassen	
Kruiden en struikje		Geelgroene zegge	2a
Kleine leeuwentand	3	Fioringras	2m
Gewone rolklaver	2a	Ruige zegge	1
Grote ratelaar	2a	Kamgras	1
Geelhartje	2m	Beemdlangbloem	1
Glansschroeforchis	1	Scherpe zegge	+
Grote kattenstaart	1	Oeverzegge	+
Watermunt	1	Gestreepte witbol	+
Smalle weegbree	1	Zomprus	+
Kleine klaver	1	Platte rus	+
Peen	+	Veldbeemdgras	+
Moeraswespenorchis	+	Ruw beemdgras	+
Vertakte leeuwentand	+	Mossen	
Penningkruid	+	Gewoon puntmos	4
Gewone brunel	+	Kleigreppelmos	1
Rode klaver	+	Gekroesd plakkaatmos	1
Vogelwikke	+	Stomp dubbeltandmos	+
Gewone paardebloemen	+	Kleisnavelmos	+
Grauwe en Rossige wilg	r	Echt vetmos	+

Code	Bedekking	Abundantie
r	< 5%	1 of 2 planten/spruiten in proefvlak
+	< 5%	< 3 per m ²
1	< 5%	3-10 per m ²
2m	< 5%	> 10 per m ²
2a	5-12,5%	maakt niet uit
2b	12,5-25%	maakt niet uit
3	25-50%	maakt niet uit
4	50-75%	maakt niet uit
5	75-100%	maakt niet uit

HOOGSTAMFRUITSAPPEN VAN NIEUWE OOGST LEVERBAAR

Dit jaar was de oogst van peren uit onze hoogstamboomgaarden niet overvloedig, de appeloogst was zelfs zeer matig. Totaal werd dit jaar net iets meer dan 12 ton uit de boomgaarden gehaald, ter vergelijking: in een topjaar is dat wel eens 30 ton geweest. Wat de oorzaak kan zijn van een dergelijke kleine oogst is mij niet bekend, mogelijk is er te weinig bestuiving geweest door een te lage temperatuur tijdens de bloei. Maar ook het feit dat enkele voorgaande jaren zeer heet en veel te droog zijn geweest kan een rol spelen. Wij kunnen niet sproeien of bevloeien en onze hoogstambomen hebben flink geleden, je kunt zien dat ze er minder fris bij staan dan voorheen.

Maar we hebben toch nog een flinke voorraad appel- en appelperensap kunnen laten maken. Dat werd hoog tijd want we stonden al een tijdje droog. Sommige vaste klanten vroegen: "Wanneer kunnen wij weer halen?", en ook bij onze detaillisten waren de voorraden van een jaar eerder op.

Door gebrek aan goudrenetten was ons appelsap in voorgaande jaren soms zoeter dan gewenst.

Maar dit jaar hadden we in verhouding juist wat meer kilo's van dit oudhollandse ras, en dat proef je. Door het vrijwilligersteam hoogstamfruit werd de smaak tijdens een proeverij als fris en smaakvol omschreven. Voor het appelperensap werd uit diverse appels en perenrassen een zelfde blend als voorheen samengesteld, dit sap is dan ook zoals u gewend bent, vol en zoet van smaak.

Sinds een aantal jaren hadden we ook een appelperenstroop uit eigen boomgaard, die werd voor ons gestookt door Canisius-Hensen. Maar dit bedrijf is opgegaan in een veel groter geheel, en werkt niet meer voor kleine partijen zoals wij. Met een collega-hoogstamtelers konden we samenwerken om stroop te laten maken bij stroopstokerij Wiertz en met een andere partij spraken we over een

gezamenlijke stroopproductie gestookt door Siroperie Charlier. De net opgerichte Stichting Landgoed Vijfheerenlanden te Schoonrewoerd heeft ons ook benaderd om een gezamenlijke stroopproductie te laten maken. Deze stichting gaat de hoogstamboomgaarden van het ZHL rond de wiel van Schoonrewoerd beheren en het fruit hieruit laten verwerken tot stroop en fruitsappen.

Maar tijdens en na de oogst bleek dat wij maar net voldoende appels en peren hadden om weer een flinke voorraad sap te laten persen, dus van enige samenwerking in een stroopproductie kon geen sprake zijn. Maar we blijven met alle partijen in gesprek en verwachten een volgend seizoen weer een fruitstroop onder eigen label te kunnen aanbieden.

De oogst van 2020 was flink hoger dan die van het lopende jaar en we hadden door corona veel minder afzet van onze hoogstamproducten dan voorheen. Dit speelde niet alleen bij ons. Bedrijven welke voorheen bij ons partij- en fruit kochten, sloegen een jaartje over het leek er op dat we met tonnen peren zouden blijven zitten. Maar gelukkig kwamen we via een van onze vrijwilligers in contact met een tweetal net opgestarte cidermakerijen. Een daarvan, Elegast Cidery te Hilversum, maakt ciders van onbespoten en biologische fruitrassen uit hoogstamboomgaarden in Nederland. Zij wilden graag hand- en stoofperen van ons kopen, wij leverden 7 ton waar onder veel Saint Remy.

De ciders hiervan zijn in juni gebotteld en in verkoop gekomen, ook wij hebben hiervan wat in ons assortiment opgenomen. Het betreft hier de twee soorten waarvoor ook onze peren zijn gebruikt.

De eerste is een Wild Perry van hoofdzakelijk stoofperen zoals Saint Remy. Volgens de makers een Perry met de geur van perenbloesem en in de smaak hints van honing, honingdouwmeel en vlierbes. De tweede betreft

een Organic Pear Cider gemaakt van hand- en stoofperen, deze heeft een bloemig aroma en een licht zoetje, de smaak is zacht en toegankelijk.

Dus kom naar de Schaapskooi voor een wintervoorraadje sap en probeer ook eens een flesje cider.

Met de feestdagen in aantocht kunt u wellicht eens een fles sap of cider cadeau doen, we verkopen onze producten ook als trio in geschenkverpakking. Als u zelf kerstpakketten samenstelt is er voor u wellicht nog een aanvulling te vinden, onze hoogstamfruitsappen zijn al jaren een begrip.

U bent binnen openingstijden van harte welkom in De Schaapskooi, kijk hiervoor in verband met de regelmatig veranderende regels op onze website www.natuurcentrum.nl.

Arie Versluis

PRESENTATIEAVONDEN JANUARI-MAART 2022

Afgelopen najaar zijn we weer begonnen met het verzorgen van presentatieavonden. De eerste drie van zes tot half december geplande avonden konden doorgaan, ze zijn goed verlopen. Helaas stak het coronavirus half november een spaak in het wiel, waardoor het bestuur de laatste drie lezingen van 2021 moest afblazen.

Maar we houden de moed erin en hebben voor de periode januari-maart 2022 wederom zes avonden voorbereid. Traditiegetrouw doet Henk Tromp de eerste en sluiten we in maart af met een leden-voor-ledenavond.

Natuurlijk blijft het ongewis of alles echt door kan gaan. Kijk daarom voor elke lezing die u wilt bezoeken op de website om te zien hoe de stand van zaken is.

Nog steeds geldt dat u zich van tevoren moet aanmelden door een e-mail te sturen naar info@natuurcentrum.nl. U kunt zich opgeven voor meerdere avonden, maar dan moet u wel een voorkeursvolgorde opgeven, 1 voor de meest gewilde avond, 2, 3 en zo verder voor avonden die minder hoog op uw verlanglijstje staan.

Als u bent ingedeeld, ontvangt u daarvan bericht per e-mail. In die bevestigingsmail staat ook hoe u loten kunt kopen.

Uiteraard gelden de coronaregels die op dat moment van kracht zijn. Ook dat kunt u nalezen op onze website.

Wij wensen iedereen veel leerzame en plezierige avonden toe!

Eric Gibcus en Teus van Ravesteijn

Het is inmiddels al weer 50 jaar geleden dat de voormalige Lauwerszee afgesloten werd van eb en vloed en later omgedoopt in Nationaal Park Lauwersmeer. Het gebied bestaat nu uit ruige graslanden, open water, slikken, rietvlaktes en bossen.

Ieder type landschap heeft zijn eigen flora en fauna en Schotse Hooglanders en Koniksparden zorgen voor de broodnodige begrazing om het gebied open te houden.

In de wintermaanden domineren de ganzen, vooral brandganzen, rotganzen en kolganzen. Verder altijd wilde zwanen, kleine zwanen, zaagbekken, brilduikers en nonnetjes zolang er open water is. De rietlanden zijn het domein van roerdomp en baardmannetje. In de bos-en parkgedeeltes is er kans op koperwiek, kramsvogel en soms pestvogel. Een bezoek aan de vissershaven van Lauwersoog levert soms verassende soorten op zoals roodhalsfuut, paarse strandloper, steenloper en sneeuwgor.

Het voorjaar is de beste tijd voor de zangvogels, met name blauwborst, rietzanger, kleine karekiet en grasmus. In de bos- en parkachtige gedeeltes vinden we gekraagde roodstaart, nachtegaal en braamsluiper als zomergasten.

De flora wordt gedomineerd door de talrijke or-

chideeën, parnassia en nog vele zoutminnende planten aan de waddenkant.

Vermaard is het slikkengebied aan de westzijde van het meer, genaamd Ezumakeeg. Hier verblijven zowel in voor- als najaar honderden steltlopers waaronder kemphanen, goudplevieren, grutto's, kieviten, kluten en vele andere soorten.

In deze lezing wordt ook nog even aandacht besteed aan de aangrenzende waddenkust met landschappelijk fraaie kwelders en dito flora.

Iedere plant is voor zijn voortbestaan afhankelijk van een complex van factoren. We moeten dan bijvoorbeeld denken aan grondsoort, voedselrijkdom in de bodem, waterhuishouding, licht, wind en zuurgraad.

Wilde planten komen uiteraard niet uitsluitend voor in nationale parken of afgesloten natuurgebieden. Veel soorten zijn gelukkig ook in onze dagelijkse woon- en leefomgeving te vinden. Zo is er door aangepast beheer van plantsoenen en wegbermen de laatste jaren veel veranderd. Fluitenkruid, gewone berenklauw, pastinaak, wilde peen en wilde cichorei bloeien er overdadig. De stad kent zelfs zo'n eigen plantenleven dat vooral Ton Denters, stadsecoloog in Amsterdam, pleitte voor een veertiende floradistrict: het urbane of stadsdistrict. In de stad komt immers een groot aantal kenmerkende soorten voor die alleen groeien in de omgeving van mensen, vaak zelfs alleen op hun bouwsels.

Stadsgrachten, kade- en werfmuren zijn geliefde locaties voor verschillende soorten varens zoals tongvaren, zwartsteel en steenbreekvaren. Er zijn echter ook soorten die we liever zien gaan dan komen. Zo dook in 2007 de kleine waterteunisbloem

voor 't eerst in ons land op. In recreatiegebieden kan de reuzenberenklauw, met zijn machtige witte bloemschermen, overlast bezorgen. Kortom, over wilde planten is nogal wat te doen en dus ook genoeg te vertellen. Jacques van der Neut uit Dordrecht duikt in de wereld van de wilde planten, waarbij hij aandacht schenkt aan maaibeheer, 'tuinvlieders' en de ontwikkelingen in het zoetwatergetijdengebied.

Mijn naam is Gerard van Heiningen, ik ben een gepensioneerd jachtopzichter/boswachter en jarenlang werkzaam geweest op particuliere landgoederen.

Ik heb 47 jaar ervaring met de jacht op klein wild en het beheer en schadebestrijding van grofwild. Grofwild is edelhert, damhert, reewild en wilde zwijnen.

Als vrijwilliger bij Staatsbosbeheer ben ik vooral bezig met het inventariseren van grofwild, begeleiding van de faunabeheerders en cursisten van de praktijkcursus grofwild.

Verder wordt ik ingezet als zweethondengeleider, dit is het nazoeken van bijvoorbeeld aangereden grofwild.

Bij de vereniging Het Ree ben ik docent reewildbeheer en in die hoedanigheid geef ik zeer regelmatig bij diverse organisaties voorlichting over de natuur, het beheer, etc.

De beelden welke getoond worden tijdens de presentatie zijn eigen foto's.

Onderwerpen die besproken gaan worden:

- *het voorkomen van reewild;*
- *leefwijze;*
- *voortplanting;*
- *aanspreken.*

Van jongs af aan al gek op dieren en de natuur. Fotografeer met Nikon en ben all round, fotografeer met net zoveel plezier een mooi landschap of een ree. Het mooiste is natuurlijk een ree in een mooi landschap.

Ik begeleid fotoreizen en workshops. Dit doe ik voor Nature Talks.

Heb een grote voorkeur voor de natuur van het oude Europa. Beren, wolven, muskusossen, korhoen, auerhoen en arenden, om een klein greep te doen in al het moois.

In Scandinavië ben ik het liefst. Probeer daar elk jaar een paar keer naartoe te gaan.

Inmiddels heb ik al een aardig bestand opgebouwd met mooie ontmoetingen in schitterende landschappen.

Het maken van portretten is een van de dingen die ik erg leuk vind om te doen. Je kan zo goed de details zien van de dieren.

Ook het noorderlicht is een supergave belevenis. Als je het een keer hebt gezien, wil je het alleen nog maar vaker zien.

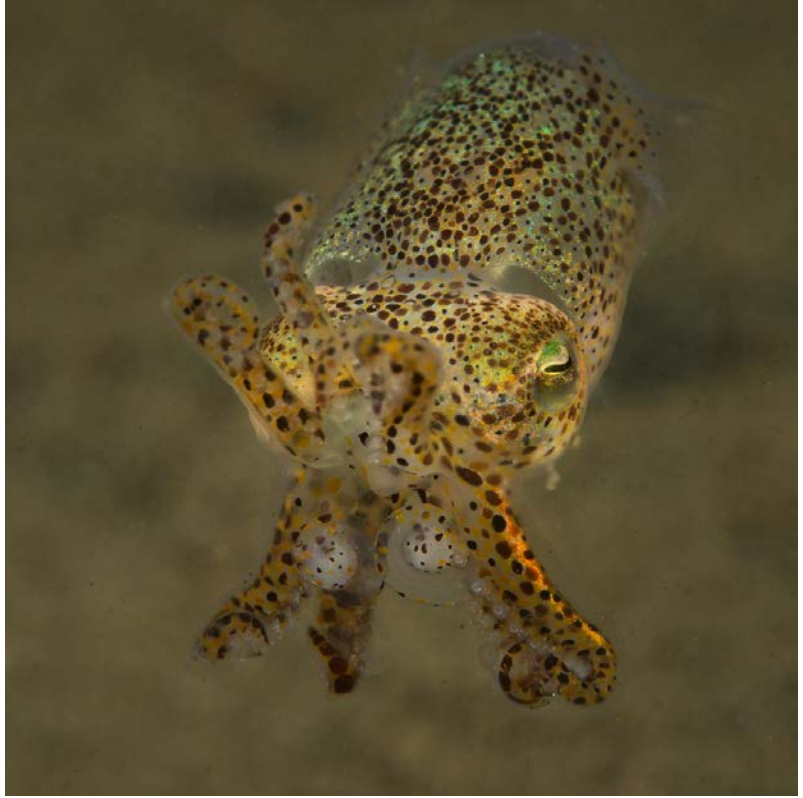

Zeeland. De meeste mensen kennen van Zeeland het landdeel. Prachtige duinen, stranden, historische dorpjes en uitgestrekt boerenland.

En de zee natuurlijk. Kijkend vanaf de zeedijken, lijken de Oosterschelde en de Grevelingen een grauwe watermassa.

Weinigen weten dat onder de zeespiegel een uitbundige flora en fauna aanwezig is. In deze presentatie neem ik jullie mee naar Zeeland onder water. Tijdens de presentatie zien jullie soorten die, als je met enige regelmaat in Zeeland duikt, elk jaar wel te zien kan krijgen.

Laat je onderdompelen in een verborgen Nederlandse natuurparel.

Cees Gielis toont beelden met een variatie van onderwerpen, gemaakt op verschillende plaatsen op de wereld, en met verschillende fotografische technieken.

Bij de foto's wordt telkens een korte uitleg of verklaring gegeven. Er kunnen vragen gesteld worden en een discussie gevoerd.

Ik ben in 2018 samen met mijn vrienden naar het Natuurreservaat Bigi Pan in het District Nieuw Nickerie in het noordwesten van Suriname geweest.

Dit natuurreservaat ligt in een lagune, is 135.000 hectare groot, en is via een 8 km lang gegraven kanaal door de mangrove bereikbaar. Daar verbleven we drie dagen in hutjes op palen.

In het reservaat zijn 120 soorten vogels te vinden, waaronder diverse reigers, steltlopers en roofvogels, tevens zijn er verschillende slaapbomen voor rode ibissen ook zit er een grote kolonie overwinterende flamingo's uit Caribisch gebied.

Hierover gaat mijn verslag.

Ik ben geboren in 1967 te Groningen en opgegroeid in Hoogland bij Amersfoort, waar de Eem-polders en de polder Arkemheen mijn speeltuin waren.

Van jongs af aan ben ik geïnteresseerd geweest in fotografie en dan met name de onderwater- en natuurfotografie.

Eind jaren '80 verhuisd naar Nieuwegein om daar als analist pathologie te gaan werken in het Antonius Ziekenhuis waardoor er genoeg geld was om een fototoestel met een kleine telelens te kopen.

Al snel volgden een duikbrevet en een onderwatercamera om daarmee veel te duiken in Neder-

land en het buitenland. Ik heb vele duikreizen gemaakt naar mooie duikgebieden op de wereld.

Ik zie mezelf als een allround natuurfotograaf en heb vele duizenden, vanaf 2005 digitale, foto's gemaakt van vele uiteenlopende onderwerpen.

Uit al deze foto's heb ik een selectie gemaakt die u door vele facetten van de natuurfotografie mee zal voeren.

Ook enkele guilty pleasures buiten de natuurfotografie zullen voorbijkomen.

Adelaide, Australië, grote rafelvis (leafy seadragon).

Onder moeders paraplu.

Bliksem bij Wijk bij Duurstede.

Utrecht, coole reebok.

Ik ben Teus van Ravesteijn en organiseer sinds augustus vorig jaar samen met Eric Gibus de presentatieavonden.

Wij vonden het een leuk idee om onszelf voor te stellen via deze leden-voor-ledenavond.

Mijn verhaal zal gaan over mijn woonplaats Heukelum en omgeving in alle jaargetijden.

Volgens veel paleontologen stammen vogels af van een kleine groep dinosaurussen die 65 miljoen jaar geleden niet is uitgestorven. Bij dinosaurussen denken wij vaak aan gevaarlijke, vreeswekkende dieren als de Tyrannosaurus rex. Van de purperreiger, een moderne vogel, wordt doorgaans de sierlijkheid geroemd. Op deze foto's van Hille de Bruin lijkt dat oeroude verleden toch door te schemeren. Het lijken ook wel punks!

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter Mw. J.A.R.M. van Egmond 0345 - 795199
 Secretaris Dhr. J. Stevens 0345 - 616883
 Penningmeester Mw. A. Eleveld 0347 - 322836

Voor spoedgevallen kunt u de leden van het bestuur bellen.

Voor algemene zaken graag een bericht naar het postadres:

Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden
 Overboeicop 15 4145 NN Schoonrewoerd
 www.natuurcentrum.nl
 e-mail: info@natuurcentrum.nl

OVERIGE BESTUURSLEDEN

Mw. J. Lokken 06 - 24340243
 Mw. A. van Zijl-Bogerd 0345 - 641416

ERELEDEN

Dhr. S.H. Bakker Dhr. P.J.J. Solleveld
 Dhr. P.C. Bogerd Dhr. A. Versluis
 Dhr. B. de Groot Dhr. J. Vink
 Dhr. H. de Labije Dhr. G. Zijdeveld
 Dhr. R. Ponsen

LEDENADMINISTRATIE

info@natuurcentrum.nl

De minimumcontributie is per kalenderjaar:

Jeugdleden € 6,25
 Leden € 12,50
 Leden die ook *Het Vogeljaar* ontvangen € 25,50

Voor vragen over uw contributie kunt u bellen met de penningmeester.

Het rekeningnummer voor contributiebetalingen is NL 07 INGB 0001 4752 64 t.n.v. Penningmeester Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden te Vianen. Voor andere betalingen: zie onderaan deze pagina.

WERKGROEPEN

EXCURSIES	B. de Groot	Pr. W. Alexanderstr. 15	4161 AN Heukelum	0345-615991
VOGELS	VACATURE			
AMFIBIEËN	T. den Besten	Rietkamp 8	4133 CT Vianen	0347-374281
PLANTEN	J. de Gans	Weesdijk 18	4132 BL Vianen	06-36299399
NESTKASTEN	P. Solleveld	Korte Kerkstraat 25	4132 BJ Vianen	0347-322307
KNOTWILGEN	J. Stevens			0345-616883
HOOGSTAMFRUIT	A.N. Versluis (verkoop)			0183-602055
MILIEU & RUIMTELIJKE ORDENING	A. van Egmond	e-mail: jarmvanegmond@ziggo.nl		0345-795199
GROENE WINKEL	J. Lokken	e-mail: jantje@laantje51.nl		06-24340243
JEUGDACTIVITEITEN	C. Kramer	e-mail: chr.kramer@outlook.com		0345-619684
DIERENAMBULANCE				06-51111290
VOGELWAARNEMING	VACATURE			
REDACTIE	D. Kerkhof	e-mail: dkerkhof@xs4all.nl		06-51042553
NATUURCENTRUM DE SCHAAPSKOOI	Overboeicop 15	4145 NN Schoonrewoerd		0345-641201
CONTACT PER E-MAIL	info@natuurcentrum.nl			

De Schaapskooi is het natuurcentrum van Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden. Adres: Overboeicop 15, 4145 NN SCHOONREWOERD. Telefoon: 0345 - 641201. De Schaapskooi is geopend donderdag 19.00 - 23.00 uur, zaterdag 10.00 - 16.00 uur en zondag 13.00 - 16.00 uur. Voor overige openingstijden, zie de website www.natuurcentrum.nl

Ons bankrekeningnummer voor productbetalingen (o.a. fruit en Groene Winkel) is NL 57 RABO 0301 9643 94

De Natuur en Vogelwacht 'De Vijfheerenlanden' stelt zich ten doel de belangstelling voor de natuur- en dit in de ruimste zin van het woord- te bevorderen.

Zij wil dit bereiken door:

- Het organiseren van excursies en tentoonstellingen.
- Het houden van lezingen en voorlichtingsavonden.
- Het publiceren in de pers.
- Het stichten van weidevogelreservaten.
- Het stichten van natuurreservaten.
- Het bestuderen en begeleiden van bestemmingsplannen.
- Het plaatsen en onderhouden van nestkasten.
- Het voederen van vogels in de winter.
- Het uitoefenen van controles op de naleving van de vogel- en natuurbescherming wet.
- Het signaleren van aantastingen van de natuur en milieu, in het algemeen, en het voeren van acties hiertegen.
- Het steunen en propaganderen voor verenigingen die natuur- en milieubehoud beogen.
- Het bevorderen van aanplant en onderhoud van knotwilgen.
- Het geven van cursussen.

Opricht 26 april 1966 en goedgekeurd bij Koninklijk Besluit d.d. 18 december 1974 nr.: 85.
Ingeschreven in het Verenigings-register nr.: 40321254 bij de Kamer van Koophandel te Utrecht. Per 1 januari 2009 heeft de vereniging de status van ANBI.

ISSN: 2213-395X